

O RAZMERAH PROLETARSKIH ŽEN.
IVANKA.

Ako nasprotniki sodobnega ženskega gibanja emfatično kličejo: Žena je rojena za materinstvo, žena ostani v družini! — je to z ozirom na razmere proletarijata krvava ironija. Saj je ta klic pač razumeti tako, da se žena posvečaj edno le vzgoji otrok in gospodinstvu. Ali tega proletarska žena ne more iz dveh tehtnih vzrokov: prvič sama ni dovolj vzgojena ter mnogokrat nima pojma o vzgoji, drugič pa jo razmere tirajo, da si išče kruha izven doma, izven svojega gospodinstva. O tem predmetu nekoliko vrstic!

Današnje socialne oz. gospodarske razmere so take, da se proletarska t. j. delavska družina skoro absolutno ne more hraniti in vzdržavati z zaslužkom družinskega očeta samega. Saj velika vsota večina delavstva ne zasluži redno vsak dan niti 3 K. Kdor le količkaj pozna gospodinstvo, mora priznati, da ob sedanjih vsestranskih draginji niti tri krone ne zadostujejo družini, ki ima samo enega otroka, za vse potrebščine življenja, ki bi bilo dostojno človeka. Sedaj pa pomislimo, kako naj živi družina — često mnogoštevilna —, katere hranitelj zasluži na dan manj nego dve kroni, a ob nedeljah in praznikih celo nič! To je ravno toliko, da visi uboga družina vedno med lakoto in smrtjo.

No, proletarijat si skuša pomagati s tem, da se tudi žene vdeležujejo borbe za kruh.

Dandanes že težko najdemo proletarsko družino, v kateri bi tudi žena ne pridobivala eksistenčnih sredstev, bodisi na ta ali oni način. Omožene ženske se na-

hajajo po vseh tovarnah, skladiščih, pri zidarjih in vseh mogočih podjetjih. Druge pa se pečajo doma s pranjem, likanjem, šivanjem itd., ali pa hodijo streč v meščanske hiše. Žalostno je potem z vzgojo otrok in z družinskim življenjem sploh, sosebno tam, kjer hodi žena v tovarno ali na kako drugo delo izven hiše. Ves dan dan ostajajo te žene z doma in le na večer se vračajo, da v jutro zgodaj zopet odidejo. Hranijo se z malenkostmi — lonček slabe kave ali malo sadja s koscem kruha, to je vsa njih hrana čez dan. Ko pridejo zvečer domov, so zmučene in trudne, noge so jim težke kakor svinec. Mnoga pa je še morda o tem noseča. Kako bi vsaj sedaj, po dnevnem trudu, potrebovale tečne večerje in počitka! Ali to ni mogoče. Ako n'ima že večjih otrok, tedaj jo čaka zvečer doma obilica gospodinskih poslov. Pospravljati mora, pomivati in kuhati večerjo. Vode in drv bi ji pač lahko prinesel mož, a pomagati ženi v gospodinstvu se seveda ne strinja z njegovim možkim dostojanstvom. Ker vé, da je žena ob istem času kakor on končala dnevno delo, da torej večerje še ne bo takoj, noče iti niti domov, marveč jo krene v žganjarijo, kjer pušča često polovico svojega zaslužka in velik del svojih duševnih in telesnih moči. Ko pa pride domov, hoče, da ga skleda že čaka na mizi, sicer žena ne čuje posebno prijaznega pozdrava. Vsi možje seveda niso taki, a mnogi gotovo.

Vzemimo, da ima taka delavska družina jednega ali več otrok, ki so že toliko dorasli, da si lahko sami pomagajo, torej v starosti petih in več let. Toliko stare jih navadno jemljejo iz reje ter držijo pri sebi. Zjutraj jim dajo še celo zaspanim

zajutrek; na določen kraj pa jim pripravijo za kosilo morda malo kave ali drugo malenkost in košček kruha. Zabičijo jim, da ne smejo preje jesti nego opoludne, da ne smejo napraviti nikake škode v stanovanju ali na obleki, ker sicer gorjé jim! Kaki sosedi pa priporoče, naj malo popazi na otroke. Dete mora potem ves dan prebiti samo sebi prepuščeno. Sosedini otroci ga dražijo in tolčejo, a ako jim ono vrača milo za drago, tedaj bo zvečer joj, ko bo soseda tožila materi, kako je bil poreden, kako je tepel njene otroke, kako je sploh zloben itd. Delavka je zamučena, jezna, da moža zopet ni domov, v gospodinstvu je vse narobe, saj nima nikdar toliko časa, da bi je temeljito uredila, z jedno besedo: vzrokov ima polno za jezo in nepotrpežljivost. Zdaj ji pa še otrok dela take preglavice! In nanj navadno izlije ves svoj srd, ki so ga podžgale razne neprijetnosti. Pretepava ga besno, morda tudi preklinja, mesto da bi ga z mirno besedo poučila, zakaj tega in onega ne sme. Jednako kruto postopa z otrokom tudi vselej, kadar se mu je po neprevidnosti ali nesreči primerilo, da je kaj poškodoval ali razbil v stanovanju, ali si raztrgal obleko. Večkrat pretepa otroka za kako brezpomembnost, samo da dá duška svoji slabi volji. Vsled takega postopanja zakrkné vsa mehkoča in blaga nežnost v otroški duši; otrok postane ali pretkano zloben ali pa top in neobčutljiv za vse. Na takem otroku tudi otroški vrteci ne popravijo mnogo.

Sicer pa otroci tovarniških delavk mnogoštevilno umirajo takoj po rojstvu — ali pa kmalu potem pri rejnici. Tudi so mej tovarniškimi delavkami aborti in mrtvi porodi skoro na dnevnem redu. Vzroki leže na dlani.

Kar se tiče razmerja mej zakoncema samima, je stvar jako žalostna. Poročita se navadno, ne da bi se do dobra poznala. Istotako ne razmišljata o nagnenju, ki je imata drug do drugega, in največkrat se

kmalu po poroki pokaže da ne poznata istinite ljubezni. Neprilicne razmere, slabe navade jednega ali drugega — in pogojev za nesrečen zakon je dovolj tu.

Družinske razmere niso mnogo boljše ondi, kjer pridobivanje eksistenčnih sredstev ne goni žen iz doma, ali vsaj ne za ves dan. Sem je šteti n. pr. perice, likarice, postrežnice itd. Tudi te žene se bavijo le na pol z lastnim gospodinstvom in družino. Saj je v družini z le enim otrokom vedno dovolj dela za dvoje rok; ako se pa gospodinja bavi še s kakim postranskim delom, potem je čisto gotovo, da bo vsled tega gospodinstvo in ugodnost družinskega življenja jako trpela.

Žalostna resnica je tudi, da je z ženinim zaslužkom družini jako malo pomagano. Prvič se v nerednem gospodinstvu vedno več porabi, nego v urejenem, in drugič si žene same privoščijo marsikak izdatek, katerega bi ne bilo neobhodno potreba; tretjič pa je le preveč res, da se možje v takih družinah radi zaneso na ženin zaslužek ter se sami ne menijo dosti za delo, ali pa svoj zaslužek trošijo po gostilnah.

Ob teh okolnostih je tem žalostnejše dejstvo, da je mej proletarijatom vedno več mož, ki se nočejo ženiti z drugo žensko, nego s tako, o kateri vedo, da ima reden zaslužek v tovarni, s pranjem ali kakor sibo. Tudi v proletarijatu se torej vrši nekaka kupčija ob zakonskih zvezah ter je zato tudi zakonsko življenje malokje srečno.

Proletarska žena je jeden izmed najžalostnejših pojavov sedanjega krivičnega socialnega reda. Rojena je bila v trpljenju in mukah in vse njeno življenje je sestavljeno iz trpljenja in naporov. Morda še ni imela postavno določene starosti, že je inorala v tovarno, magacin ali kam drugam na dnevno delo, ali pa se mora baviti z zaslužkom doma. Na kako izobrazbo pri njej nihče ni mislil. V šolo je komaj kaj

hodila, ali pa neredno, da pouku ni sledila. Občevala je vedno le s sebi enakimi ljudmi. Vzrasla je v duševni in gmotni revščini ter bila izpostavljena vsem njenim slabim posledicam, ki so napravile iz nje to, kar je danes.

Kako malo je proletarska žena v sedanjih razmerah kos svoji materinski nalogi, o tem nas prepriča pogled na proletarske otroke. Sosebno v večih mestih, n. pr. tu v Trstu, se ta bleda, razcapana deca klati po ulicah, kakor čreda brez pastirja. Žalostno je gledati, kako se ti otroci pehajo in trgajo, ako gre za zaslužek dveh novčičev, ali kako pobirajo odpadke užitnih stvari, da si z njimi potolažijo glad. Žalostnejša je pa še statistika o kaznivih dejanjih te dece, o katerih skoro vsak dan poročajo časniki.

Navedeno pa velja v glavnem za možko deco. Osoda ženske proletarske mladine je, ako mogoče, še žalostnejša. Tu so pred vsem male prodajalke cvetic. Lakota v vsch potezah maiega, izmučenega obraza, a v očeh pohlepnost, v rokah pa — cvetice! Nehote se ti zgrozi duša, ako sredi noči v napolnjenih gostilniških prostorih zagledaš tako 10 do 12-letno prodajalko cvetic.

Ali tudi sicer je silno žalostno življenje proletarskih deklic. Od zgodnjih let morajo zastopati mater v gospodinstvu ter izpeštevati mlajše otroke. Vse te deklice le malo vedo o »srčni, zorni mladostni dobi«, o »dobrih, skrbnih očetih«, o »pridnih bratcih in sestricah«, ter o drugih prijetnostih domačega življenja, o katerih se gostobesedi v pesmih in spisih za mladino. Kar se tem deklicam često čita v obrazih, je vse kaj drugega nego otroška brezskrbnost in neznanost. Kdor zna čitati v teh zastrašenih očeh in v trudnih, bolnih potezah obraza, mora se zgroziti nad zločini in krivico, ki se vrše nad proletarijatom in v njem samem.

Vsa zla proletarskih razmer pa vedno bolj zadevajo ženske nego možke. Saj se

tudi proletarski možki mnogo svobodneje giblje nego ženska, in odprtih mu je mnogo več poti do boljše eksistence. Često ima priliko, da se vsaj v obče izobrazí ter priučí kakemu rokodelstvu, ki ga dvigne iznad najnižjih vrst proletarskih. Sploh mu nudi življenje priliko, da se duševno povzdigne, da si pridobi pojme o najvažnejših pojavih življenja, da si ustvari cilje in ideale, za ubozega delavca trpina neprecenljivo dobro, ki mu lepša usodo. Drugače pa je z ženskami. Njih ne tlačijo samo gospodarske razmere; tradicija pred vsem jih peha v topo nevednost, v nemo trpljenje in robovanje brez konca in kraja, ali pa v blato propasti, v prostitucijo.

Tu je težko pomoči. Obče družabne razmere se ne bodo še tako kmalu spremenile proletarijatu v prilogo. A kar bi se pred vsem dalo doseči za proletarko, je njena duševna probuja. Možno bi jo bilo dvigniti vsaj na duševni nivô zavednega proletarca. In to bi bilo velikega pomena. S tem bi se vplivalo na družabne in družinske razmere v proletarijatu v najboljšem zmislu. Mož in žena bi se zblížala, spoznala, postala bi dobra tovariša, prijatelja. Ne vezalo bi ju le spolno razmerje, marveč tudi duševna harmonija, razumevanje, ideje. Spopolnjevala bi se skupno, navduševala in podpirala v življenskem boju. Delavec bi se potem raje in odločneje boril proti svojim izkoriščevalcem, in žene bi potem konkurirale bolj z delodajalci nego z možkimi tovariši-delavci. Pred vsem pa bi se povzdignil nivô proletarske družine.

Ta duševni prepород proletarke pa se za sedaj dá doseči le potom samopomoči, ki je v organizaciji. Vprašanje je le, kdo naj organizacijsko gibanje zanese v vrste proletarskega ženstva. Nedvoumno bi to najlažje storili oni možki proletarci, ki so že spoznali pomen in korist organizacije ter so že organizirani. To bi bil najnaravnejši in najlažji način. Ali žal, delavca

nihče ne opozarja na to, da je žena bistven del njegove osebnosti in da, dokler je ona nevedna sužnja, tudi njemu življenje ne postane ugodnejše. Nihče ga ne opominja, naj tisto enakopravnost, ki jo zahteva zase, prizna tudi ženi. Celó soc. demokrati, ki imajo v svojem programu enakopravnost obeh spolov, ponekod le malo store za to, da bi v delavstvu vzbudili zmisel za vrednost in pomen ženstva. Zato je pa dolžnost in naloga socialno zaveden h žen, da se posvete organiziranju proletarskega ženstva ter da ob vsaki priliki in dosledno povzdigajo svoj glas za žensko enakopravnost.

SVEČA. UTVA. TRST.

Otožno sveča plapolaj,
solzi se in pojemaš;
a v prsih mojih, v dnu srca
bolest mi gloje nema.

O, sveča bleđa, plapolaj!
Zakaj pojemaš, vgašaš?
O vem, da mene, mene zdaj
in up moj oponašaš.

LJUBEZEN. JEDNODEJANKA. ZOFKA KVEDER. PRAGA.

OSEBE :

Stari Koder.
Gospa Koder, njegova žena.
Dušan, njen sin, žurnalist.
Jelva, njegova zaročnica.
Branko, Dušanov prijatelj.

Dejanje se vrši v dunajskem predmestju po zimi.

Velika soba z raznim starim pohištvom, kateremu se vidi, da je ostanek boljših časov. Zadaj v sredini vrata, na levo dalje visoka omara za obleko, dalje velika španska stena (za katero stojita dve postelji), pred špansko steno star, širok divan, pred njim miza in stoli. Na levi strani okno. Na desno v ozadju železna peč z cevmi, dalje v kotu postelja, na desni strani poleg postelje nočna omarica, dalje velika, nizka omara za perilo, na desni v ospredju pisalna mizica. Po stenah slike, nad divanom na španski steni stare rodbinske fotografije, na omari za perilo vaze, svečniki, stara porcelanasta posoda, na steni velika sveta podoba, pred katero gori lučica. Stoli in drobnarija. Mračí se.

Prvi prizor.

Stari Koder in njegova žena.

Stari Koder (siv, velik, lep starec, nekoliko upognjen, se spreha po sobi): Kako je Dušan zadnji čas nervozen. Se ti ne zdi?

Gospa Koder (mala, simpatična starka, plete nogavice; njena hoja je drsajoča in počasna): Ni čuda, ni čuda! Leta in leta v ti gonji.

Stari Koder: Da, da taka gonja za vsak kos kruha posebej.

Gospa Koder: In še midva sva mu v nadlogo. Koliko ga bode zopet doktor stal zaradi teh mojih nog. (Vstane in zloži pletenje.) Kako hitro je tema, jaz že nič več ne vidim! — In rekla sem mu, da nič ne pomaga, ali on ne sliši in ne sliši.

Stari Koder: On nas ima rad.

Gospa Koder: Rad, rad. To mi je še težje. Tako srce, kakor ga ima on! Ah, ali kaj, revež! Ne more, ne more! Kaj se naj pretrga? Kako izgleda! Čisto postaral se je že.

Stari Koder: To življenje ga muči. On ni za to.

Gospa Koder: Seveda ni. Kako smo ga odgojili, veš? Nobena sapica ni smela priti do njega. In potem nakrat oni polom. Prej vsega preveč, potem berači. Oh!

Stari Koder: Ne govori vedno o tem. Jaz ne morem slišati. Saj nisem kriv. Kaj sem jaz mogel zato, da je banka krahirala! In nismo bili mi sami. Stotine drugih so postali z nami vred kar v noč berači.

Gospa Koder ga ustavi in ga gladi po suknji: Ne, ne, saj ne mislim tako. Meni je samo zaradi Dušana. Veš, kako lepo prihodnost smo mu hoteli pripraviti! In zdaj mu jo zastavljamo.

Stari Koder: Nikdar nisem mislil, da bom komu na potu. Pomagal bi rad Dušanu kvišku, pa ga tiščim nizdol.

Gospa Koder: In tak sin, kakor je on! Tak človek, tako srce! Zaslužil bi kaj boljšega!

Stari Koder: On nas ima zelo rad, ali jaz nečem, da bi mu vse življenje skvaril.